

УДК 336.71

П. О. Скок,

к. н. з держ. упр., доцент кафедри фінанси, банківська справа та страхування,
Академія муніципального управління

РИЗИКИ ВПРОВАДЖЕННЯ ФІНАНСОВИХ ІННОВАЦІЙ В БАНКАХ

P. Skok,

PhD in Public Administration,

associate professor of finance, banking business and insurance, Academy of Municipal Administration

IMPLEMENTATION OF FINANCIAL RISK IN BANKS INNOVATION

Зазначено, що в основі ризику завжди лежить невизначеність, яка тягне за собою ймовірність несприятливого результату. При цьому ризик можна скоротити і виміряти при правильному прогнозуванні та аналізі, а невизначеність виміряти або зменшити неможливо. Визначено, що всі види ризиків, крім ризиків, пов'язаних з випуском і обслуговуванням пластикових карт, притаманні як банкам, так і окремим небанківським кредитним організаціям. Зокрема ризик кредитування характерний для ломбардів, компаній мікрофінансування, ощадний — пенсійним фондам, страховим організаціям, інвестиційний — інвестиційним компаніям, ризик розрахунково-касового обслуговування — розрахунковим небанківським кредитним організаціям, валютний ризик, пов'язаний з довірчим управлінням інвестиційними компаніям, а ризик консультаційних послуг — з небанківськими кредитними організаціям. Зазначено, що небанківські кредитні організації в свою чергу здійснюють лімітування в кожній окремій організації самостійно. Так, страхові компанії використовують ліміт страхування, ліміт відповідальності страховика, ліміт страхового відшкодування. При цьому під лімітом страхування слід розуміти "максимальну грошову суму, на яку можна застрахувати матеріальну цінність, життя або здоров'я". Запропоновано для ефективного управління ризиками від впровадження фінансових інновацій нами було запропоновано на базі банків і небанківських кредитних організацій створити відділ інноваційного розвитку, який повинен стати центром управління фінансовими інноваціями кожної конкретної організації.

It is noted that the basis risk is always uncertainty, which entails the likelihood of an unfavorable outcome. This risk can be reduced and measured with proper analysis and forecasting, and reduce uncertainty measure or impossible. Determined that all types of risks, in addition to the risks associated with the issuance and service of plastic cards, characterized as banks and certain non-bank credit organizations. In particular, credit risk characteristic of pawnshops, microfinance companies, savings — pension funds, insurance companies, investment — investment companies, the risk of cash management services — settlement non-bank credit institutions, currency risk associated with investment trust management companies, and risk advisory services — from non-bank credit organizations. It is indicated that non-bank lenders in turn exercise limitation in each of their own. Thus, insurance companies use insurance limit, the limit of liability insurance, the limit of insurance. Thus under the insurance limit should understand the "maximum cash amount that can be insured financial value life or health." A risk management for effective implementation of financial innovation we proposed at the banks and non-bank credit organizations to create innovative development department, which has become a center of financial innovation of each organization.

Ключові слова: ризики, фінансові інновації в банках, небанківські кредитні організації, управління ризиками.

Key words: risks of financial innovation in banks, non-bank credit organizations, risk management.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК З ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ТА ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

Будь-яка діяльність пов'язана з ризиком, особливо інноваційна, оскільки неможливо з абсолютною точні-

стю передбачити її результат. Непередбачені обставини можуть виникнути як у процесі розробки, так і в процесі впровадження інновацій. Так, наприклад, якщо розглядати фінансову інновацію як продукт, то він може виявитися: не затребуваним з боку потенційних споживачів, занадто витратним для впровадження банком, по-

ступається якісними характеристиками продуктам конкурентів та тощо. Якщо фінансова інновація — технологія, то проблеми можуть виникнути в технічному оснащенні, недостатній захищеності. Крім того, програмне оснащення може гальмувати роботу. Важливим аспектом є те, що це спричинить за собою необхідність навчання персоналу, що призведе до додаткових витрат. Таким чином, при здійсненні інноваційної діяльності виникає невизначеність, яка в свою чергу породжує ризик.

На цей час не існує єдиного підходу до визначення ризику. Кожен автор по-своєму його трактує, але в узагальненому вигляді ризик являє собою або невизначеність, або можливість несприятливого результату. Принципово відрізняється точка зору Ф.Х. Найта. Він у своїй докторській дисертації "Risk, Uncertainty and Profit" ("Ризик, невизначеність і прибуток") при визначенні ризику зазначає, що поняття ризик і невизначеність необхідно розрізняти.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ, У ЯКИХ ЗАПОЧАТКОВАНО ВИРІШЕННЯ ПРОБЛЕМИ

Теоретичні аспекти розвитку фінансових інновацій сформульовані у дослідженнях знаних зарубіжних учених, серед яких С. Баттілоссі, В. Бансал, В. Викулов, І. Балабанов, Л. Красавіна, О. Лаврушин, Д. Кочергін, Дж. Маршал, Ф. Мишкін, М. Міллер, А. Фельдман, Дж. Фінерті, Р. Фатхутдінов та ін. Питання виникнення ризиків у період впровадження фінансових інновацій в банках, у тому числі шляхом управління інноваційних підходів, методів та інструментів у діяльності вітчизняних банків, досліджують українські вчені такі, як: С.А. Буковинський, О.І. Барановський, О.В. Васюренко, З.М. Васильченко, А.С. Гальчинський, Т.А. Васильєва, О.М. Колодізєв, В.М. Геєць, А.Я. Кузнецова, С.М. Козьменко, О.О. Лапко, С.В. Леонов, В.І. Міщенко, А.М. Мороз, С.В. Науменкова, Л.О. Примостка, М.І. Савлук, Т.С. Смовженко, О.М. Сохацька, В.М. Шелудько та інші.

МЕТА СТАТТІ

Метою статті є аналіз ризиків щодо впровадження фінансових інновацій в банках, формулювання принципів фінансових інновацій для вітчизняного банківського сектору, характеристика ризиків фінансових інновацій в банках.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ З ПОВНИМ ОБГРУНТУВАННЯМ ОТРИМАНИХ НАУКОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ

В основі ризику завжди лежить невизначеність, яка тягне за собою ймовірність несприятливого результату. При цьому ризик можна скоротити і виміряти при правильному прогнозуванні та аналізі, а невизначеність виміряти або зменшити неможливо. Таким чином, ризик — це можливість виникнення несприятливої ситуації або незначального результату будь-якої діяльності. У сучасній економічній літературі можна зустріти різні терміни, які відображають сутність ризиків, властивих інноваціям [1].

З огляду на специфіку фінансового сектору, дамо визначення ризику фінансових інновацій. На наш погляд, ризики, властиві фінансовим інноваціям — ймовірність настання несприятливої події при впровадженні фінансових інновацій в діяльність банків і небанківських кредитних організацій.

Викулов В. С. банківський ринок розглядає в розрізі галузевого підходу, де відповідно до цього, можна виділити наступні види ризиків: ризик кредитування, ощадний ризик, інвестиційний ризик, ризик розрахунково-касового обслуговування, валютний ризик, ризик пов'язаний з довірчим управлінням, ризик консультаційних послуг, ризики пов'язані з ви-

пуском і обслуговуванням пластикових карт [2, с. 77].

Слід зауважити, що всі зазначені види ризиків, крім ризиків, пов'язаних з випуском і обслуговуванням пластикових карт, притаманні як банкам, так і окремим небанківським кредитним організаціям. Зокрема ризик кредитування характерний для ломбардів, компаній мікрофінансування, ощадний — пенсійним фондам, страховим організаціям, ПФам, інвестиційний — інвестиційним компаніям, ризик розрахунково-касового обслуговування — розрахунковим небанківським кредитним організаціям, валютний ризик, пов'язаний з довірчим управлінням інвестиційними компаніям, а ризик консультаційних послуг — з небанківськими кредитними організаціям [3].

Інша ознака, яку можна покласти в основу класифікації ризику фінансових інновацій стосовно банків — напрямки діяльності кредитної організації та види банківських операцій. Відмінності в українських фінансових інноваціях в банках і небанківських кредитних організаціях пояснюються розходженням в можливостях небанківських кредитних організацій здійснювати окремі операції відповідно до законодавства України.

Крім того, ризики фінансових інновацій, можуть включати в себе кредитний, фондовий, валютний, процентний, ризик ліквідності, операційний, правовий, втрати ділової репутації, стратегічний і системний.

Зауважимо, що у кожного банку або небанківській кредитній організації завжди є вибір — взяти на себе ризик або його уникнути. Однак останнє означає, що банк або небанківська кредитна організація не здійснює ніякої діяльності, оскільки будь-яка діяльність пов'язана з ризиком. Впровадження тієї чи іншої фінансової інновації означає, що уникнути ризику неможливо, але можна зменшити його наслідки. Для мінімізації втрат від ризику необхідно їм управляти. Управління ризиками можна розглядати як цілеспрямований вплив на розвиток діяльності банківського сектору і мінімізацію втрат. Вплив має підкорятися певним правилам і законам.

В аспекті організації процесу управління ризиками система ризик-менеджменту передбачає виділення наступних елементів управління:

- суб'єкти управління;
- об'єкт управління;
- ідентифікація ризику;
- оцінка ступеня ризику;
- моніторинг ризику [4, с. 54].

Об'єктом управління виступає окремий ризик або сукупність кількох ризиків у банку або небанківській кредитній організації. Суб'єктом управління в цьому випадку виступає спеціальна група людей, яка за допомогою різних прийомів і способів управлінського впливу здійснює цілеспрямоване функціонування об'єкта управління.

Ідентифікація ризику — безпосереднє визначення тих ризиків, ймовірність виникнення яких можлива при впровадженні фінансової інновації, і їх опис.

Оцінка ступеня ризику включає в себе різні методи оцінки ризиків.

Моніторинг ризику — це процес регулярного аналізу показників ризику стосовно його видів і прийняття рішень, спрямованих на мінімізацію ризику при збереженні необхідного рівня прибутковості. Процес моніторингу ризику включає в себе "широкий спектр діяльності з аудиту, оцінки, перевірки якості виконання, дослідженню норм діяльності основних і допоміжних підрозділів з метою надання звітності до вищестоящих органів і надання сприяння в усуненні недоліків".

Процес управління ризиками фінансових інновацій повинен включати в себе 6 етапів:

I. Постановка цілей і завдань управління ризиками.

II. Ідентифікація факторів ризиків.

III. Оцінка ризиків.

IV. Розробка превентивних заходів.

V. Моніторинг ризику.

VI. Оцінка ефективності прийнятих рішень і їх коригування [5].

На етапі постановки цілей і завдань управління ризиками комерційні банки та небанківські кредитні організації повинні визначити конкретні цілі, яких вони хочуть досягти.

Ідентифікація факторів ризику повинна включати в себе не тільки визначення тих ризиків, які можуть виникнути у банку або небанківської кредитної організації, а й детальний їх опис. Це необхідно для того, щоб в подальшому врахувати всі особливості при оцінці ризику.

Етап оцінки ризиків включає в себе якісний і кількісний аналіз ризику.

Розробка превентивних заходів — розробка заходів, що носять упереджувальний характер. Це дуже важливий етап в управлінні ризиками фінансових інновацій, оскільки саме від них залежить ефективність впровадження фінансової інновації в діяльність комерційного банку або небанківської кредитної організації. Подібні заходи дозволяють знизити ступінь впливу ризику на діяльність кредитної організації.

До числа таких заходів можна віднести:

- створення резервів;
- лімітування;
- страхування;
- диверсифікацію [6].

При цьому під створенням резервів слід розуміти депонування строго визначеної суми коштів, необхідної для покриття можливих збитків внаслідок впровадження фінансової інновації. Резерви можуть створюватися як на добровільній, так і примусовій основі, якщо це закріплено законодавчо.

Лімітування — встановлення граничних сум витрат, пов'язаних з впровадженням інновації. Ліміти можуть встановлюватися як по банку або небанківській кредитній організації в цілому, так і по окремих операціям, технологіям, послугам.

Страхування — перенесення частини ризику, пов'язаного з фінансовою інновацією, на інший суб'єкт. Наприклад, страхування КАСКО за автокредитом. Так, комерційні банки переносять частину ризику на страхові компанії. Крім того, активно почала розвиватися на ринку страхування така фінансова інновація як банкострахування.

Термін "банкострахування" ("bancassurance") вперше з'явився у Франції наприкінці 70-х років в якості визначення продажу страхових послуг через банківську мережу розповсюдження, в економічній літературі деяких країн зустрічається і більш широке визначення банкострахування, під яким розуміється залучення банків, ощадних банків і будівельних товариств (кас) у виробництво, маркетинг і розповсюдження страхових продуктів [7]. До інтерпретації терміна "банкострахування" можна підійти з двох точок зору. З інституційної точки зору банкострахування — це спосіб організації співробітництва між банками та страховими компаніями. З функціональної точки зору банкострахування — це організація системи перехресних продажів банківських та страхових продуктів через одну точку продажу, в основному через мережу банківських філій та відділень банку.

Мета банкострахування полягає у збільшенні портфелів банків і страхових організацій допомогою реалізації основних напрямів співробітництва. Взає-

мовигідне співробітництво у такій кооперації зводиться:

— по-перше, до можливості розробки нових фінансових продуктів на стику банківської та страхової діяльності;

— по-друге, до зниження собівартості трансакцій та інформаційних витрат;

— по-третє, до залучення додаткових клієнтів і досягнення повного контролю над фінансовими потоками, що розширює можливості маркетингового аналізу

Необхідність участі страхової компанії у організації банківського бізнесу визначається його природою і змістом, наявністю широкого спектра ризиків, які банки не можуть нівелювати самостійно.

GAP-страхування і страхування іпотечних зобов'язань — останні новинки в банкострахуванні. GAP-страхування або GAP-insurance (гарантія збереження вартості автомобіля) покриває різницю між первісною вартістю автомобіля та сумою відшкодування по автокаско в разі втрати транспортного засобу (викрадення або загибель). Оскільки страхове відшкодування залежить від вартості автомобіля, яка з кожним роком зменшується у зв'язку з його зносом і зниженням ринкової вартості, то в підсумку при втраті автомобіля його власник по страховці отримує меншу суму грошей, ніж він за нього заплатив. Відповідно, повністю погасити заборгованість перед банком страховою сумою неможливо. Така додаткова опція до класичного КАСКО знижує ризики і банку, і позичальника. Страхування іпотечних зобов'язань діє за таким же принципом. Іпотечне страхування захищає позичальника від додаткових вимог банку після продажу заставленого майна. Банку страхування іпотечних зобов'язань дозволяє в короткі терміни повернути свої гроші цілком, не вдаючись до судових позовів і передачі боргів в колекторські агентства, знижує ймовірність зростання простроченої заборгованості.

Диверсифікація — процес розподілу інвестиційних коштів між різними об'єктами вкладення капіталу, які безпосередньо не пов'язані між собою, з метою зниження ступеня ризику і втрат доходів. Диверсифікація дозволяє уникнути частину ризику при розподілі капіталу між різноманітними видами діяльності.

Небанківські кредитні організації в свою чергу здійснюють лімітування в кожній окремій організації самостійно. Так, страхові компанії використовують ліміт страхування, ліміт відповідальності страховика, ліміт страхового відшкодування. При цьому під лімітом страхування слід розуміти "максимальну грошову суму, на яку можна застрахувати матеріальну цінність, життя або здоров'я". Ліміт відповідальності або страхова сума являє собою "максимальну суму, що встановлюється на розсуд сторін, розмір якої не може перевищувати максимального ліміту страховика". Ліміт страхового відшкодування — "максимальний розмір страхового відшкодування за одним страховим випадком. Встановлюється правлінням страхової компанії виходячи з ситуації, що за кілька років середньої збитковості страхової суми".

На етапі моніторингу ризику відбувається оцінка і контроль за ризиком. Важливо умовою повинен виступати механізм зворотного зв'язку.

На заключному етапі відбувається оцінка ефективності прийнятих рішень. Чи відповідають прийняті рішення, запропоновані превентивні заходи поставленим цілям управління. Потім слід процес їх коригування.

Слід зауважити, що існуючі методики управління ризиками в банках та небанківських кредитних організаціях в основному спираються на міжнародну практику в галузі управління ризиками, вимоги

та рекомендації регулюючих органів. На цей час створено єдиний контролюючий орган в особі Банку Росії, проте поки цей механізм ще не налагоджений, отже, говорити про ефективне управління ризиками в банківській сфері поки рано. На наш погляд, для ефективного управління ризиками необхідно створити відділ інноваційного розвитку на базі кожного комерційного банку та небанківської кредитної організації. До цього часу, на жаль, комерційні банки та небанківські кредитні організації, навіть великі, не мають спеціальних відділів, що займаються інноваційним розвитком, у своїй організаційній структурі. Основна причина полягає в нестачі коштів на утримання подібного відділу. Крім того, більшість організацій банківського сектора не усвідомлюють всієї значущості фінансових інновацій, тому вважають недоцільним створювати цілий відділ, зайнятий розробкою і впровадженням інновацій. У кращому випадку, функції по впровадженню інновацій та їх ефективності лежать на відділі маркетингу.

У зарубіжних організаціях ситуація зовсім інша. Так, наприклад, в європейських банках створюються автономні підрозділи, що займаються питаннями інноваційного розвитку. В Америці це Команда інновацій та розвитку Bank of America, інноваційні офіси банків Citigroup, Bank of New York Mellon, у Великобританії — інноваційні офіси британського банку Barclays і інші. Про ефективність їх роботи можна судити за наступними даними: з 200 нових ідей і пропозицій, які були отримані і проаналізовані протягом декількох років після її створення, 40 було протестовано на практиці, 36 з яких було успішно впроваджено, а 20 — рекомендовано для застосування по всій мережі банку в масштабах країни.

ВИСНОВКИ

Необхідно на базі кожного комерційного банку та небанківської кредитної організації створити спеціальний відділ інноваційного розвитку. У структуру даного відділу повинні входити висококваліфіковані фахівці, підготовлені вищими і середніми навчальними закладами з економічного профілю з інноваційним ухилом. Відділ інноваційного розвитку повинен виконувати чітко визначені функції:

1. Комплексне планування і координація інноваційної діяльності в організації.
2. Формування інноваційної інфраструктури, що забезпечує нарощування інноваційного потенціалу.
3. Управління ризиками від впровадження фінансових інновацій.
4. Контроль за виходом інноваційної продукції на ринки.
5. Моніторинг ринку інновацій потенційних конкурентів.
6. На основі керівних документів формування та надання керівництву пропозицій за ключовими показниками ефективності, що характеризує інноваційну діяльність організації.
7. Контроль за інноваційною політикою організації і внесення необхідних змін.
8. Розробка стратегічних програм і перспективних рішень.

Іншими словами, відділ інноваційного розвитку має стати органом комплексного регулювання інновацій в конкретній організації, проте в сучасних кризових умовах це неможливо.

Таким чином, визначено, що при впровадженні фінансових інновацій комерційні банки та небанківські кредитні організації схильні до ряду ризиків, які можна класифікувати за різними підставами: напрямом діяльності та видами операцій, в галузевому розрізі тощо. Оскільки уникнути ризи-

ку в інноваційній діяльності неможливо, їм необхідно управляти. Управління ризиками фінансових інновацій дозволяє передбачити ризик і по можливості знизити ступінь його негативного впливу. Для ефективного управління ризиками від впровадження фінансових інновацій нами було запропоновано на базі банків і небанківських кредитних організацій створити відділ інноваційного розвитку, який повинен стати центром управління фінансовими інноваціями кожної конкретної організації.

Література:

1. Киселевич Ю.В. Влияние технологических инноваций на повышение конкурентоспособности банковской сферы / Ю.В. Киселевич [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://economyar.narod.ru/kislevich.pdf>
2. Викулов В.С. Типология банковских инноваций / В.С. Викулов // Финансовый менеджмент. — 2004. — № 6. — С. 75—82.
3. Солонин В. Онлайн банкинг / В. Солонин // CNews Аналитика/ Онлайн / CNews Analytics // [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.cnews.ru/reviews/free/banks2008/articles/mobile.shtml>
4. Сербина О.Г. Тенденции развития мобильного банкинга в Украине / О.Г. Сербина, В.В. Пономар // "Молодой вчений". — 2014. — № 3 (06). — С. 53—55.
5. Английские банки тестируют идентификацию клиентов по селфи / Банковские инновации [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://prodengi.kz/innovacii_v_bankah/anglijskie_banki_testiruyut_identifikaciyu_klientov_po_selfi/
6. Кенийский банк будет работать через Telegram и Whatsapp / Банковские инновации [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://prodengi.kz/innovacii_v_bankah/kenijskij_bank_budet_rabotat_cherez_telegram_i_whatsapp/
7. Завадська Д.В. Інновації в банківській системі / Д.В. Завадська, О.В. Яценко [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.rusnauka.com/10_DN_2012/Economics/1_106528.doc.htm

References:

1. Kiselevich, Ju.V. (2012), "The influence of bank technological innovations on the competitive strength of the bank", Vestnik volgogradskogo instituta biznesa, available at: <http://vestnik.volbi.ru/upload/numbers/313/article-313-15.pdf> (Accessed 29 Nov 2015).
2. Vikulov, V. S. (2006), "Classification of banking innovation", Finansovyy menedzhment, no.6, pp. 75—82.
3. Solonyn, V. (2008), "Online banking", CNews Analytika, available at: <http://www.cnews.ru/reviews/free/banks2008/articles/mobile.shtml> (Accessed 30 Nov 2015).
4. Serbyna, O. H. and Ponomar, V.V. (2014), "Prospects of development of mobile banking in Ukraine", Molodyj vchenyj", no.3 (06), pp. 53—55.
5. Banking innovations (2015) "English banks are testing the authentication of clients on selfies", available at: http://prodengi.kz/innovacii_v_bankah/anglijskie_banki_testiruyut_identifikaciyu_klientov_po_selfi/ (Accessed 01 Dec 2015).
6. Banking innovations (2015), "The Kenyan Bank will work through Telegram and Whatsapp", available at: http://prodengi.kz/innovacii_v_bankah/kenijskij_bank_budet_rabotat_cherez_telegram_i_whatsapp/ (Accessed 01 Dec 2015).
7. Zavads'ka, D. V. (2012), "Innovations in the banking system", [Online], available at http://www.rusnauka.com/10_DN_2012/Economics/1_106528.doc.htm (Accessed 29 Nov 2015).

Стаття надійшла до редакції 20.10.2016 р.